

اسم الله

«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ
اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ»؛

پس روی خود را متوجه آیین خالص پروردگار کن! این فطرتی است که خداوند،
انسان ها را بر آن آفریده؛ دگرگونی در آفرینش الهی نیست؛ این است آیین استوار؛
ولی اکثر مردم نمی دانند!

(روم، آیه ۳۰)

درآمدی بر حق دینداری

نویسنده:

دکتر محمد تقی دشتی

درآمدی بر حق دینداری

نویسنده: دکتر محمد تقی دشتی

ویراستار علمی: محمدحسین بنایی خیرآبادی . مدیر اجرایی: محمد قرائتی ستوده

ویراستار: محمد رضا منصفی . صفحه آرایی و طرح جلد: گروه فرهنگی هنری فانوس . انتشارات: مکت اندیشه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۰۲-۱۷-۵ . نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸ . شمارگان: ۲۰۰

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مرکز پژوهشی مبنا (مؤسسه صراط مبین) محفوظ است.

سرشناسه: دشتی، محمدتقی، ۱۳۵۲ - عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر حق دینداری/نویسنده محمدتقی دشتی؛ ویراستار علمی محمدحسین بنایی خیرآبادی؛ [به سفارش] مرکز پژوهشی مبنا، مؤسسه صراط مبین هدایت. مشخصات نشر: قم: مکت اندیشه، ۱۳۹۸. مشخصات ظاهری: ۲۹۱ ص. شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۰۲-۱۷-۵. وضعیت فهرست نویسی: فیپا. یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۸۳. موضوع: دینداری. موضوع: Religiousness. شناسه افزوده: بنایی خیرآبادی، محمدحسین، ۱۳۶۵-، ویراستار. شناسه افزوده: مرکز پژوهشی مبنا. شناسه افزوده: مؤسسه صراط مبین هدایت. رده بندی کنگره: BV ۴۵۰۹/۵. رده بندی دیویی: ۲۰۲. شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۸۸۴۳۴

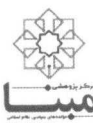
شبکه ارتباط با مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): محمد قرائتی ستوده ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۵

دفتر مرکزی: قم- ۲۵ متری شهید صدوقی-کوچه ۵۶- پلاک ۷۴ - تلفن: ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۴

آدرس تارنما: www.smhi.ir - www.mabnarc.ir

پست الکترونیک: info@smhi.ir - info@mabnarc.ir

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه
۱۷	فصل اول: مفهوم شناسی و تشریح حقوق بشر
۸۳	فصل دوم انواع هویت و جایگاه هویت دینی در میان هویت ها
۱۰۱	فصل سوم مفهوم شناسی دین و دین داری
۱۴۵	فصل چهارم تأثیر به رسمیت شناخته شدن حق دین داری بر صلح جهانی
۱۶۹	فصل پنجم تبیین نظریه «مفاهیم بنیادین حقوقی» هوفلد
۱۷۹	فصل ششم مبانی و دلایل حق - مصونیت بودن دین داری
۲۰۷	فصل هفتم رابطه حق دین داری با مردم سالاری دینی
۲۸۳	کتاب نامه

پیش‌گفتار

در حال حاضر حق دین‌داری، آن هم با صبغه حق-مصونیت به قدری در محاق قرار گرفته است که نه در اسناد جهانی، نه در بسیاری از اسناد حقوق بشری منطقه‌ای اشاره صریحی به آن نشده است. این امر باعث اهانت‌ها، تعرضات و تعدی‌های زیادی علیه دین و دین‌داران شده و آنچه به جایی نرسیده، فریاد دین‌داران بوده است. در اسناد حقوق بشری، مذهب، دین، دین‌داری و مقدسات دینی دین‌داران، صرفاً در محدوده حق-آزادی تعریف شده و به همین دلیل در مقابل آزادی بیان (که یک حق بنیادین قلمداد می‌شود) در موضع ضعف قرار گرفته و عملاً از حمایت مؤثر مجامع حقوق بشری برخوردار نمی‌شود.

هدف نگارنده در این کتاب، بیان مقدمات یک نظریه است؛ نظریه‌ای مربوط به حق دین‌داری و حق مصون بودن آن. این اثر در واقع جمع‌بندی آثار متعدد نویسندگان در مقاطع مختلف با محوریت دین‌داری است و امید است برای شکل‌گیری گفتمانی با این موضوع مؤثر بیفتد و آغازی بر تکامل و تحولی بنیادین در مورد به رسمیت شناخته شدن حق دین‌داری در اسناد و مجامع بین‌المللی باشد.

در پیوست کتاب، مطالبی از استاد شهید مرتضی مطهری در مورد آثار مثبت دین‌داری و همچنین مطالبی از دکتر محمود حکمت‌نیا در مورد مباحث نظری حقوق ادیان آورده‌ام که بدین وسیله تفکر و قلم ایشان را پاس می‌دارم.

ضمناً از مطالب جناب آقای دکتر عبداللهی در مورد مفهوم شناسی دین داری و همچنین قلم حجه الاسلام بنّایی در مورد جامعیت دین و نسبت آن با حقوق بشر و نیز بحث ارتداد استفاده شده است که از آنها نیز سپاسگزارم.

این اثر ناچیز را به احیاگر دین و دینداری در عصر احتضار معنویت و دین، حضرت امام خمینی رحمته الله علیه و رزمندگان و شهدای گرانقدر انقلاب و دفاع مقدس و حرم، به ویژه سردار دل‌ها حاج قاسم سلیمانی تقدیم می‌کنم.

www.Ketab.ir

مقدمه

اول - علم حقوق، علم تنظیم و هنجارمند کردن رابطه‌هاست. از طرف دیگر، ورود به عرصه علم حقوق، ملازم با کسب ضمانت اجراست؛ یعنی اگر مؤلفه‌ای بتواند خود را وارد مجموعه قواعد حقوقی نماید، ضمانت اجرای خود را نیز به دست آورده است. از منظر دیگر، برای جلب پشتیبانی و کسب ضمانت اجرای حقوقی برای یک مؤلفه، باید در وهله اول روابط مؤلفه مذکور با مؤلفه‌های محیط اطراف را به درستی تبیین کرد.

دوم - ایجاد رابطه سازواره بین مؤلفه‌هایی از قبیل، قدرت،^۱ آزادی‌ها^۲ و حق‌ها^۳ با مؤلفه دین،^۴ کنش‌ها، واکنش‌ها و گفتمان‌های متعدد و متمایزی را سبب شده و نیاز به تأملاتی فلسفی - حقوقی دارد. یکی از نظریات مطرح در فلسفه حقوق و درباره تبیین انواع و ابعاد حق‌ها (و به تبع آن، رابطه مقولات دیگر با آن)، نظریه «مفاهیم بنیادین حقوقی» هوفلد^۵ می‌باشد که حق‌ها را در ابعاد

1. law

2. Power.

3. Liberties.

4. Rights.

5. Religion.

6. Hofeld, s Fundamental Legal Conceptions.

حق-ادعا،^۱ حق-آزادی،^۲ حق-قدرت،^۳ و حق-مصونیت^۴ تبیین می‌کند.

سوم- دین داری به عنوان مقوله‌ای انتخابی-اعتقادی از یک سو، فردی-اجتماعی از طرف دیگر و الهی-انسانی از جانب دیگر، رخ می‌نماید. نمود این به ظاهر تضادها در عرصه اجتماع و سیاست، در اغلب مواقع، چالش‌زا و چالش‌زی بوده است. از قرون کهن و گذشته که بگذریم، تلاش‌ها و تکاپوها در قرن بیستم وضعی دگرگون از گذشته و به اصطلاح فرمی حقوقی به خود گرفته است. تصویب معاهدات و پیمان‌های گوناگون که به نوعی با مؤلفه دین در ارتباط بوده‌اند، گواه این ادعا است.

چهارم- در این اثر از ابعاد گوناگون رابطه‌های موجود بین دین و دین داری و مؤلفه‌هایی چون قدرت، آزادی و حق‌ها و دخالت سایر مؤلفه‌ها در این روابط صرف نظر شده و با توجه به غفلت مجامع جهانی از بعد حق-مصونیت برای دین داری، به روشن کردن این مطلب و پاسخ این سؤال اقدام خواهد شد که: اولاً، آیا صبغه حق- مصونیت برای دین داری به عنوان حق (داشتن)^۵، قابل اثبات است؟ آیا دلایل کافی و اثبات‌کننده برای تعریف دین داری در محدوده حق-مصونیت وجود دارد؟ و دلایل اثبات بُعد حق-مصونیت برای دین داری کدامند؟

پنجم- پاسخ به پرسش اخیر می‌تواند نوع برخورد و تعامل با دین داری را نیز مشخص نماید. به عبارتی، اگر به این نتیجه برسیم که حق دین داری صرفاً

1. claim - Right.

2. Liberty - Privilege - Right.

3. power - Right.

4. Immunity - Right.

5. To have right.

از نوع حق-آزادی^۱ است (هم چنان که در شرایط فعلی بین المللی، دین داری از این نوع حق به شمار می آید)^۲، نیازی به حمایت مراجع حقوقی و سیاسی از دین داری نخواهد بود و همین که برای دین داران محدودیتی از جانب دولت ها و قدرت ها ایجاد نشود، کافی و وافی خواهد بود. اما اگر اثبات شود که این حق فراتر از حق-آزادی بوده و مشمول بُعد حق-مصونیت^۳ نیز می شود، از منظر حقوقی، دولت ها و مجامع جهانی به حمایت از آن ملزم خواهند شد و در مقابل تعرض دیگران و تعارض با آزادی بیان، از این حق صیانت خواهند کرد (یا حداقل باید صیانت بکنند).

ششم- پس حق دین داری در صورت به رسمیت شناخته شدن به عنوان حق-مصونیت، می تواند دولت ها و سازمان های بین الملل را مکلف به رعایت و تأمین حقوق دین داران و معتقدان به ادیان نموده، از اهاننت به مقدسات آنان

1. Liberty-Privilege-Right

۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر در ماده ۱۸ بیان می کند: هر شخصی حق دارد از آزادی اندیشه، وجدان و دین بهره مند شود. این حق مستلزم آزادی تغییر دین یا اعتقاد و همچنین آزادی اظهار دین یا اعتقاد، در قالب آموزش دینی، عبادت ها و اجرای آیین ها و مراسم دینی به تنهایی یا به صورت جمعی، به طور خصوصی یا عمومی است. همچنین میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی در ماده هجدهم می گوید: ۱- هر کس حق آزادی فکر، وجدان و مذهب دارد. این حق شامل آزادی داشتن یا قبول یک مذهب یا معتقدات به انتخاب خود، همچنین آزادی ابراز مذهب یا معتقدات خود، خواه به طور فردی یا جمعی، خواه به طور علنی یا در خفا در عبادات و اجرای آداب و اعمال و تعلیمات مذهبی می باشد. ۲- هیچ کس نباید مورد اکراهی واقع شود که به آزادی او در داشتن یا قبول یک مذهب یا معتقدات به انتخاب خودش لطمه وارد آورد. ۳- آزادی ابراز مذهب یا معتقدات را نمی توان تابع محدودیت هایی نمود؛ مگر آنچه منحصر به موجب قانون پیش بینی شده و برای حمایت از امنیت، نظم، سلامت یا اخلاق عمومی یا حقوق و آزادی های اساسی دیگران ضرورت داشته باشد. ۴- دولت های طرف این میثاق متعهد می شوند که آزادی والدین و بر حسب مورد سرپرستان قانونی کودکان را در تأمین آموزش مذهبی و اخلاقی کودکان مطابق معتقدات خودشان محترم بشمارند.

3. Immunity-Right

جلوگیری کند. این امر رضایت خاطر و آرامش پیروان ادیان را در پی داشته و از گرایش آن‌ها به سوی شیوه‌های افراطی و خشونت‌آمیز برای دفاع از حقوق خود پیشگیری خواهد نمود. این رضایت خاطر، اعتماد و اطمینان دین‌داران را به نظام حقوق بین‌الملل موجب گردیده، کاهش تعارض‌ها و فشارها به فروکش نمودن خشونت‌ها منجر خواهد شد و همین عامل به تأمین و تقویت صلح جهانی مساعدت شایانی خواهد کرد.

هفتم- در این اثر، برخلاف بعضی نظرها که معتقد به حقوق ادیان هستند، حق به دین تعلق نمی‌گیرد تا محل مناقشه و مغایر با فلسفه حقوق بشر (فردمحور بودن حق‌ها) تلقی شود؛ بلکه حق به دین‌داران و افراد دارای دین تعلق می‌گیرد و این نظر با شرایط فعلی نظام حقوق بشر جهانی و واقعیت‌های موجود نیز سازگاری دارد. از طرف دیگر، حق- مصونیت بودن دین‌داری فقط در موارد توهین به ادیان کاربرد ندارد، بلکه در هرگونه تعرضی می‌تواند مورد استناد و استفاده قرار گیرد.

هشتم- البته برای پرداختن به حق دین‌داری نیاز به بیان مقدماتی است. مثلاً مفهوم‌شناسی و مختصات حقوق بشر، مفهوم‌شناسی و گونه‌شناسی هویت و رابطه آن به شخصیت و دین‌داری، بیان مفاهیم مربوط به دین و دین‌داری و... از جمله این مقدمات است.

نهم- این پژوهش از نظر نتایج یک پژوهش بنیادی است که در صورت به‌کارگیری آن در اسناد جهانی و ملی، تحولات مناسبی را در پهنه حقوق بشر رقم خواهد زد. از نظر هدف یک پژوهش تحلیلی و تبیینی است که دلایل و مبانی و هنجارهای موجود در مورد حق-مصونیت بودن دین‌داری را احصا و تجزیه و تحلیل نموده است. از نظر فرآیند اجرای پژوهش، کیفی است که در آن گردآوری و تحقیق و تحلیل مطالب بدون ساختار مشخص و دخالت مؤثر پژوهشگر در تحلیل موضوع که به‌طور ذهنی‌تر و براساس مطالعه و فیش‌برداری

و تفسیر اطلاعات صورت می‌گیرد. از نظر منطق انجام تحلیل‌ها عمدتاً قیاسی است و ضمناً یک تحقیق کتابخانه‌ای به حساب می‌آید و ابزار گردآوری داده‌ها نیز فیش‌برداری بوده است.

www.Ketab.ir